

Grzegorz Nycz

Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Towarzystwa przyjaźni międzynarodowej – przeszłość i terażniejszość w III RP

Wstęp

Przedmiotem analizy jest aktualność formuły towarzystwa przyjaźni międzynarodowej, na której cieniem położyły się zaszczyty propagandy braterstwa w dawnym bloku wschodnim i przymusu ograniczającego wolność doboru zagranicznych partnerów-sojuszników, także na poziomie społecznym. W pierwszej dekadzie XXI wieku tylko około 1% Polaków preferowała działalność społeczną w towarzystwach przyjaźni z innymi narodami. Stowarzyszeń o takim profilu utrzymała się znaczna liczba (m.in. więzom z Francją, Chinami, Rosją, Brazylią, Izraelem, Rumunią), przy czym liczba osób zaangażowanych w tę działalność była ułamkiem kilkumilionowej rzeszy członków Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej w latach PRL.

Badania CBOS wskazały, że działania w towarzystwach przyjaźni od lat 90. lokowały się pośród mniej preferowanych form aktywności Polaków w organizacjach obywatelskich. Odsetek respondentów poświęcających czas wolny na działalność w towarzystwach przyjaźni z innymi krajami i narodami, wahający się pomiędzy 0,1 (w 1998 r. i 2002 r.) a 0,7 w 2000 r. i 2004 r., wzrósł po spadkach w latach 2006 i 2008 do 1,1 w roku 2010 i 2012 (Boguszewski 2012, s. 3; 2010, s. 3). Jak wynikało jednak z badania CBOS dotyczącego aktywności społecznej Polaków w 2011 r., 0,0% respondentów poświęcało swój wolny czas na działalność w towarzystwach przyjaźni z innymi krajami, a pośród respondentów pracujących społecznie udział ten wynosił 0,2% (Hipsz, Wądołowska 2011, s. 7).

We współczesnych relacjach międzynarodowych działalność towarzystw przyjaźni międzynarodowej można opisywać w nawiązaniu do obliczonej na pozyskiwanie zagranicznych społeczeństw dyplomacji publicznej, angażującej także organizacje pozarządowe i obywateli w ramach form współpracy nakierowanej na budowanie więzów międzyludzkich. Dyplomacja publiczna ma na celu – zgodnie z definicją Beaty Ociepki – tworzenie pozytywnego wizerunku zagranicznego kraju i społeczeństwa z wykorzystaniem środków oddziaływania na opinię publiczną (Ociepka 2013, s. 70).

Współczesna praktyka działań towarzystw przyjaźni – obejmująca m.in. promocję przedsięwzięć kulturalnych, edukacyjnych i naukowych, kształtowanie kontaktów międzyinstytucjonalnych z udziałem pozarządowym oraz tworzenie ram dla społecznego uczestnictwa w rozwijaniu stosunków dwustronnych – zbliża je do obszaru zadań zagospodarowanego przez górujące pod względem zasobów i prestiżu państwowe instytuty kultury. Z perspektywy poziomu oddziaływania na rzecz poprawy wizerunku i zwiększania akceptacji dla wybranych narodów rola współczesnych towarzystw przyjaźni odpowiada założeniom dyplomacji społecznej i dyplomacji obywatelskiej. W erze zwiększonego znaczenia niepaństwowych podmiotów stosunków międzynarodowych i upowszechnienia pozarządowego uczestnictwa w rozwijaniu kontaktów zagranicznych działania na płaszczyźnie „obywatele do obywateli” (*people-to-people*) oraz udział organizacji społecznych w dyplomacji mogą uzupełniać lub zastępować agendę polityczną państw (zob. Ociepka 2014, s.140–141; Kowalczyk 2013, s. 347–365).

Poszukiwania więzi i wpływów – z międzywojnia do III RP

Pierwsze polskie towarzystwa przyjaźni z innymi krajami i narodami powstały w latach międzywojennych. W Poznaniu w 1923 roku rozpoczęło działalność Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie (Kozeński 1964, s. 31; Kierski 1931). Jak pisał Jerzy Kozeński, oprócz bardzo aktywnego poznańskiego Koła Polsko-Czechosłowackiego podobna działalność zainicjowana została w Warszawie, Gdyni i Lwowie, a od stycznia 1932 r. rozpoczął działalność Komitet Porozumiewawczy Towarzystw Polsko-Czechosłowackich ze stałą siedzibą w Poznaniu, którego prace zostały jednak ograniczone względami wynikającymi z ówczesnej polityki zagranicznej Polski (Kozeński 1964, s. 31).

Ambicje Towarzystwa Polsko-Czechosłowackiego wyrażał dobitnie jego prezes Kazimierz Kierski, propagator wizji federacyjnej – utworzenia Rzeczypospolitej Polsko-Czeskiej (Kierski 1931, s. 26). W ujęciu K. Kierskiego związek Polski i Czech miał być skutecznym remedium na skutki zagrażających polskim interesom koncepcji panslawistycznych głoszonych pod egidą imperium rosyjskiego, popularyzowanych w Czechach, ale będących forpocztą ciemieżyciela Polaków (Kierski 1931, s. 9–10). Propagowana przez K. Kierskiego unia polsko-czeska miała wyrażać dobrego ducha panslawizmu w zgodzie ze spuścizną dawnej Rzeczypospolitej („wolni z wolnymi, równi z równymi”), stanowiąc zarazem zaporę przed ekspansjonistyczną polityką ówczesnych Niemiec (Kierski 1931, s. 9–10, 22–23).

Próby zacieśniania relacji z południowymi sąsiadami Polski w oparciu o ideę słowiańską prowadzone były także w latach 30. XX wieku z Krakowa, poprzez działające od 1912 r. Towarzystwo Słowiańskie i założone w 1932 r. krakowskie Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie (*Towarzystwo Słowiańskie...* 1914). Polskie dążenia do budowania wpływów w Czechosłowacji realizowane były także poprzez działalność nakierowaną na uzyskanie propolskiego stanowiska Macierzy

Słowackiej, z którą kontakty rozwinęła sekcja słowacka Towarzystwa Słowiańskiego z Krakowa (Kozeński 1964, s. 195–196).

Powojenne próby powrotu do idei zbliżenia polsko-czechosłowackiego – po niepowodzeniach koncepcji federacyjnych czasu międzywojnia i drugiej wojny światowej – prowadzone już były w innych uwarunkowaniach geopolitycznych, w cieniu przewagi ZSRR. Utworzone w marcu 1946 r. Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Czechosłowackiej potwierdzało dążenia do naprawy więzi naderwanych przez terytorialne spory (Friedl 2010, s. 20–25). Jego działalność została jednak przerwana już na początku lat 50., w czasie gdy poza formułą polsko-radziecką prace towarzystw przyjaźni nie mogły być rozwijane. Ścieżką do odkrywania nowych ram społecznego udziału w relacjach Polaków z Czechami i Słowakami już po wspólnych doświadczeniach doby Jesieni Ludów okazała się rozwijana od 1991 r. wspólpraca wyszehradzka.

Przykładem kultywowania międzywojennych więzi narodowych i społecznych po trudnych doświadczeniach okresu Polski komunistycznej może być działalność Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej, które po przeszkodach odnowiło działalność w 1972 roku. TPPF datuje swoje początki na rok 1936, kiedy jego misję zainicjowano w Gdyni; współcześnie jest animatorem wydarzeń kulturalnych zbliżających Polskę i Francję, także na poziomie lokalnym. Towarzystwo, liczące 20 oddziałów (filii) i według oficjalnych danych ok. 6000 członków, wpisuje się w działania wspierające atrakcyjność kulturową świata francuskojęzycznego, współpracując m.in. z Haut Conseil de la Francophonie (netografia 1).

Po pomyślnym wznowieniu działalności TPPF w roku 1946 (m.in. z udziałem Zofii Nałkowskiej) ze względu na ideologiczną niechęć do kultury zachodniej w bloku wschodnim i klimat rywalizacji zimnowojennej zwolennicy społecznej formuły budowania bliskości z Francją mieli w następnych latach bardzo utrudnione zadanie (Jarosz, Pasztor 2008, s. 33). Ponowny rozwój aktywności TPPF nastąpił w czasach Edwarda Gierka – w trakcie przygotowań do wizyty I sekretarza KC PZPR we Francji, zrealizowanej w październiku 1972 r., powstały sprzyjające warunki polityczne dla towarzystwa przyjaźni, które w następnym roku zintensyfikowało działalność także poprzez filie w Gdyni, Katowicach, Krakowie, Poznaniu i Toruniu (Jarosz, Pasztor 2008, s. 367–368). Rola TPPF od połowy l. 70. stała się znacząca nie tylko w wymiarze kulturalnym: towarzystwo przyczyniło się (przy zaangażowaniu ówczesnych ministrów finansów i handlu) do propagowania polsko-francuskich współpracy gospodarczej oraz obecności firm francuskich w Polsce, wspierając także kontakty miast bliźniaczych (Jarosz, Pasztor 2008, s. 367–368).

Przedwojenne tradycje przyjaźni międzynarodowej wyróżniają także inicjatywę łączącą Polskę i Rumunię. 25 stycznia 1931 r. w Poznaniu powstało Towarzystwo Polsko-Rumuńskie, którego celem było zacieśnienie stosunków kulturalnych między dwoma narodami. W jego prezydium, jak relacjonowało „Słowo Polskie”, zasiadł Emil Zegadłowicz. Międzywojenne zbliżenie Polski i Rumunii umacniało relacje sojusznicze. W realiach III RP społeczny wymiar tych stosunków tworzony jest

w oparciu o rumuńską atrakcyjność kulturową. Tradycje dwudziestolecia przybliżyła utworzone w 2001 r. Towarzystwo Polsko-Rumuńskie w Krakowie, którego działalność popularyzuje m.in. dzieje wojennych więzi Polaków z Rumunią i łączący oba narody karpacki folklor (*Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Polsko-Rumuńskiego...*). Kultura i jej promocja nadała bieg nawiązanej w 2005 r. formalnej współpracy Województwa Małopolskiego z rumuńskim Województwem Kluż (*Uchwała nr XXVIII/376/05...* 2005), będącej jednym z wielu przykładów bardzo rozpowszechnionej po 1989 r. praktyki rozwijania międzynarodowego partnerstwa samorządów.

Wśród najstarszych działających polskich stowarzyszeń przyjaźni międzynarodowej szczególne miejsce zajmuje utworzone w 1929 roku Towarzystwo Polsko-Brazylijskie (Znojek 2012). Jego twórcą i prezesem był marszałek Senatu prof. Julian Szymański, który praktykował w Brazylii jako lekarz okulista i wykładowca (netografia 2). W latach międzywojennych wyobraźnię poruszały perspektywy polskiego osadnictwa w Brazylii, współcześnie – poza wagą tamtejszej Polonii – rangę budowania więzi polsko-brazylijskich podnosi rosnąca rola największego państwa latynoamerykańskiego w gospodarce światowej (Brudzińska, Znojek 2012). Działalność Towarzystwa Polsko-Brazylijskiego przypomina o potrzebach kultywowania więzi z półtoramilionową polską grupą etniczną w Brazylii, podtrzymującą identyfikację kulturową z dawną ojczyzną w kolejnych pokoleniach emigracyjnych, oraz ich reprezentacją (m.in. organizacją polonijną BRASPOL, założoną w 1990 r.) (*Zapis stenograficzny z 46. posiedzenia...* 2009; netografia 3).

Sympatie rosyjskie – cienie poradzieckie

W latach powojennych charakter działań towarzystw przyjaźni zdominowały konsekwencje włączenia Polski do obozu państw socjalistycznych pod przywództwem ZSRR. Działalność utworzonego w 1944 r. Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej stała się jednym z przykładów ugruntowywania w Polsce wzorców radzieckich poprzez działania propagandowe i sterowaną z udziałem państwowo-partyjnym politykę kulturalną.

Po czterdziestu siedmiu latach działalności TPPR przekształciło się w organizację współpracy polsko-rosyjskiej nakierowaną (obok poprawiania percepcji wschodniego sąsiada Polski i jego osiągnięć kulturowych) na intensyfikację kontaktów gospodarczych. Jak odnotowało polskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych, podczas XIII Kongresu TPPR w Warszawie 13 kwietnia 1991 r. towarzystwo zmieniło nazwę na Stowarzyszenie Polska-Związek Radziecki, w którego władzach znaleźli się ówczesny minister przemysłu Andrzej Zawisłak (jako prezes), prezes Krajowej Izby Gospodarczej Andrzej Arendarski i prezes Polsko-Radzieckiej Izby Przemysłowo-Handlowej Waldemar Nowakowski (zastępcy) oraz dotychczasowy sekretarz generalny organizacji Stefan Nawrot (Daszkiewicz 1994, s. 371).

Ekspansywne TPPR, korzystające ze wsparcia władz, rozwinęło szeroko zakrojoną działalność na polu propagowania kulturalnych więzów, obejmującą

głośne Miesiące Kultury Radzieckiej i Dni Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. We władzach założonej 22 listopada 1944 r. TPPR, której oficjalnymi inicjatorami byli pisarze Jerzy Kornacki i Helena Boguszewska oraz rektor UMCS i działacz lewicowy Henryk Raabe, zasiedli publicysta, dziennikarz i działacz polityczny Józef Wasowski, H. Raabe, historyk literatury i działacz PPR Stefan Żółkiewski oraz pisarz i działacz ZPP Karol Wende (Balcerak 1984, s. 10–11, 58–59). Jak wskazano w sprawozdaniu TPPR, w pierwszym roku działalności towarzystwo otrzymało kwotę 300 tys. zł dotacji Prezydium Rady Ministrów na cele organizacyjne, a ponadto do jego dyspozycji został przekazany przez Radę Ministrów i prezydenta stolicy dom przy alei Stalina (Al. Ujazdowskie) w Warszawie (Balcerak 1984, s. 59).

Zgodnie ze statutem z 1944 r. TPPR miało na celu (par. 1) „pogłębianie harmonijnego współżycia Polski i narodów ZSRR”, a jego środki działania obejmowały „akcję uświadamiającą o zdobyczach Polski i ZSRR we wszystkich dziedzinach życia społecznego, politycznego, kulturalnego i gospodarczego” (Balcerak 1984, s. 25–26).

Propagandowy wymiar działalności TPPR pozostawał elementem życia polityczno-społecznego Polski w kolejnych dekadach. O skali i charakterze działalności TPPR świadczył III Zjazd Krajowy z 1949 r. z udziałem Bolesława Bieruta, Józefa Cyrankiewicza i Edwarda Ochaba, a także ambasadora ZSRR Wiktora Lebediewa, gdy reprezentujący już dwa miliony zrzeszonych zgromadzeni podchwycili podniesiony przez radzieckiego dyplomatę okrzyk na cześć Józefa Stalina (Polska Kronika Filmowa 48/49). W 1970 r., gdy blok wschodni obchodził 100-lecie urodzin Włodzimierza Lenina, lista popieranym przez TPPR inicjatyw kulturalnych, wymienionych w uchwale VIII Krajowego Zjazdu Towarzystwa, obejmowała Ogólnopolski Konkurs i Festiwal Piosenki Radzieckiej, Ogólnopolski Konkurs Recytatorski, Festiwal Amatorskich Teatrów Poezji, Festiwal Muzyki Radzieckiej i Rosyjskiej, Dni Książki Radzieckiej, Dni Filmu Radzieckiego, Dni Kosmonautyki Radzieckiej, Olimpiadę Języka Rosyjskiego (Basiński, Walichnowski 1974, s. 617–622).

U progu lat 80., kiedy rosnące oczekiwania Polaków (nie tylko gospodarcze) łączone były z budowaniem więzów z krajami zachodnimi, perspektywy świetlanego rozwoju współpracy radziecko-polskiej miał ukazywać X Zjazd TPPR z 1979 r. z udziałem m.in. H. Jabłońskiego, W. Jaruzelskiego, przewodniczącego Towarzystwa Przyjaźni Radziecko-Polskiej Aleksieja Szytikowa i kosmonauty Mirosława Hermaszewskiego (Polska Kronika Filmowa 79/17B). W tamtym czasie o sile TPPR mogła świadczyć liczba członków (szacowana nawet na 4,5 mln) (zob. Bernacki, Dziurok i in. 2009, s. 344). Ówczesny przewodniczący Zarządu Głównego TPPR Jan Szydlak był zaliczany do ważniejszych śląskich współpracowników Edwarda Gierka (Sowa 2011, s. 303).

Po zmianach lat 80, skutecznym zakwestionowaniu przez polską opozycję solidarnościową dominacji komunistycznej i demontażu autorytarnych rządów satelitów ZSRR, problem relacji z Rosją i ich wymiaru społecznego stał się jednym

z wyzwań polityki zagranicznej, unaocznionym przez dzielące oba narody spory międzynarodowe i historyczne.

W tym kontekście szczególne znaczenie zyskały Polsko-Rosyjska Grupa ds. Trudnych powołana w 2002 r. w wyniku ustaleń prezydentów Polski i Rosji (Lazari, Nowak 2011), której przewodnictwem objęli prof. Adam D. Rotfeld i prof. Andrzej W. Torkunow, a także Komitet Strategii Współpracy Polsko-Rosyjskiej pod kierunkiem MSZ obu stron oraz Polsko-Rosyjskie Forum Dialogu Obywatelskiego (z udziałem elit społecznych) (Fedorowicz 2011, s. 138).

Istotną rangę zyskało również utworzone ustawą z marca 2011 r. państwowe Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia (*Ustawa z dnia 25 marca 2011 r.*), które podjęło m.in. działalność naukową, wydawniczą i edukacyjną dotyczącą trudnych punktów wspólnej historii Polski i Rosji, w tym polskich ofiar władzy radzieckiej z białoruskiej listy katyńskiej (*Sprawozdanie z działalności Centrum...* 2012, s. 7–8). Centrum, o profilu bliskim dyplomacji publicznej, podejmowało także przedsięwzięcia służące zacieśnianiu państwowych, akademickich, gospodarczych i społecznych kontaktów polsko-rosyjskich, rozwijanych również w ramach projektów dotyczących przełamywania stereotypów, m.in. w ramach warsztatów dla młodzieży (*Sprawozdanie z działalności Centrum...* 2012, s. 17). Prace centrum koncentrowały się zarazem wokół przełamywania stereotypów wzajemnego postrzegania Polaków i Rosjan, identyfikowanych na podstawie badań opinii publicznej w obu państwach, których wyniki przedstawione zostały w raporcie. *Diagnoza społeczna. Polska-Rosja z 2013 r.*

Zaangażowanie państwa w intensyfikację współpracy polsko-rosyjskiej na poziomie polityczno-społecznym i kulturalno-oświatowym poprzez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia nie rozwiązało wszystkich obaw związanych z doświadczeniami relacji Polski z ZSRR. W kontekście działalności nowego centrum parlamentarzysty prawicowi dostrzegali nawet cienie TPPR (*Kancelaria Sejmu...* 2013; por. Mierzejewska 2012).

Prawny następca TPPR – Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód (działające od 1991 r. do marca 1992 r. jako Stowarzyszenie Polska-Związek Radziecki) – według przyjętego statutu „zachowuje ciągłość organizacyjną i majątkową Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej” (*Statut Stowarzyszenia Współpracy...*). Przekształcenie TPPR w SWPW nastąpiło w związku z wątpliwościami dotyczącymi pochodzących częściowo ze składek członkowskich zasobów Towarzystwa, które stały się własnością jego następcy prawnego, działającego na mocy ustawy *Prawo o stowarzyszeniach (Odpowiedź podsekretarza stanu...)*. Jak wyjaśniał w 1998 r. sekretarz stanu w MSWiA B. Borusewicz, TPPR finansowane było w głównej części nie ze składek członkowskich, ale z dotacji Rady Towarzystwa Przyjaźni Między Narodami przy Ogólnopolskim Komitecie Frontu Jedności Narodu (netografia 4). W kontekście rozliczeń działalności TPPR podniesiony został problem nieoczywistej dobrowolności członkostwa, związany z przynależnością do niego osób prawnych (m.in. państwowych przedsiębiorstw) oraz pozyskiwaniem przez

towarzystwo członków w wyniku agitacji prowadzonej w zakładach pracy i w szkołach (*Odpowiedź podsekretarza stanu...*).

Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód (SWPW) wskazało jako główny obszar swojej działalności poprawę relacji między społeczeństwem polskim a społeczeństwami państw za wschodnią granicą Polski, a także wspieranie kontaktów gospodarczych, handlowych, naukowych i kulturalnych (*Statut Stowarzyszenia Współpracy...*). Liczba członków Stowarzyszenia szacowana była w 2011 r. na ok. 5000 (netografia 5). SWPW współdziałało z instytucjami rosyjskimi w Polsce na polu kulturalno-edukacyjnym; jego partnerami zostały również stowarzyszenia przyjaźni z krajami b. ZSRR. Do współpracujących z SWPW organizacji dołączył także m.in. Związek Żołnierzy Wojska Polskiego.

SWPW propagowało inicjatywy nawiązujące do wydarzeń artystycznych popieranych przez TPPR, przybliżających publiczności rosyjską kulturę popularną. Stowarzyszenie zostało współorganizatorem Ogólnopolskiego Konkursu Piosenki Rosyjskiej i promowało Festiwal Piosenki Rosyjskiej w Zielonej Górze, przywołujący wspomnienia głośnego dawnego Festiwalu Piosenki Radzieckiej. Zielonogórskiemu festiwalowi wsparcia udzieliła TVP, przypominając o PRL-owskich zbliżeniach polsko-radzieckich (netografia 12). Kulturowe pozostałości zależności Polski od ZSRR, obserwowane na przykładzie Festiwalu Piosenki Radzieckiej w Zielonej Górze, mogą być wyjaśniane – jak wskazała Ewa Domańska – przez pryzmat teorii postkolonialnej (Domańska 2008, s. 167–168).

Polscy zwolennicy zbliżenia z Rosją opartego na tradycjach PRL rozwinęli działalność w ramach utworzonego w październiku 2013 r. Stowarzyszenia Współpracy Polska-Rosja (SWPR), powiązanego ze Stowarzyszeniem Polska-Wschód (netografia 6). SWPR, którego działalność wsparł m.in. poseł Andrzej Rozenek, zajęło stanowisko m.in. w sprawie przykładów utrzymującej się w Polsce niechęci wobec Armii Czerwonej, postrzeganych jako „akcenty antyrosyjskie” (netografia 7). Przejawy niechęci do Rosji piętnowało także Stowarzyszenie Przyjaźni Polsko-Rosyjskiej, kierowane m.in. przez nacjonalistycznego polityka Bolesława Tejkowskiego, głoszącego wizję zagrożeń podporządkowania narodów słowiańskich Zachodowi poprzez UE i NATO (netografia 8)¹.

III RP i organizacje przyjaźni

Zmiana orientacji geopolitycznej Polski przyniosła rozwój instytucji promujących umacnianie więzi z sojusznikami i partnerami z Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej. Do ważnych forów kształtowania bliższych relacji w kręgu zachodnim z wykorzystaniem potencjału sektora pozarządowego oraz dynamiki współczesnego nurtu polityki zagranicznej RP należą m.in. Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności, Polska Fundacja im. Roberta Schumana, Stowarzyszenie Euro-Atlantyckie (SEA). To ostatnie skupiało elitarnie grono złożone ze znanych polityków,

¹ „W dniach 12–13 listopada 2010 roku odbył się w Kijowie X Zjazd Wszechsłowiański” Referat Bolesława Tejkowskiego.

dypłomatów, wojskowych, wśród których znaleźli się m.in. prezydent Bronisław Komorowski, byli premierzy Jerzy Buzek, Włodzimierz Cimoszewicz i Hanna Suchocka, b. ministrowie spraw zagranicznych Władysław Bartoszewski, Adam D. Rotfeld, Dariusz Rosati, generałowie Bolesław Balcerowicz i Mieczysław Bieniek. Przewodniczącym Rady Wykonawczej SEA został Janusz Onyszkiewicz, a prezesem Marek Goliszewski. Stowarzyszenie Euro-Atlantyckie postawiło sobie za cel m.in. promowanie interesów Polski w NATO i UE, wspieranie integracji europejskiej i upowszechnianie wiedzy o polskiej polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwie krajów demokratycznych poprzez działania edukacyjne i debatę publiczną w ramach budowy społeczeństwa obywatelskiego (*Statut Stowarzyszenia Euro-Atlantyckiego...*). Utworzone w 1994 r. SEA szczególny nacisk kładło na pozyskiwanie poparcia społecznego dla potrzeb polskiej obronności, przemysłu zbrojeniowego i usprawniania systemu obrony narodowej.

Wśród instytucji społecznych angażujących się w budowanie więzów międzynarodowych z uwzględnieniem potrzeby propagowania wartości świata zachodniego można wyróżnić m.in. stowarzyszenie i fundację Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka, włączoną do skupiającej polskie organizacje pozarządowe zaangażowane we współpracę rozwojową i wspieranie demokracji Grupy Zagranica. Założona w 1990 r. fundacja pod kierunkiem m.in. Zbigniewa Janasa, stała się kontynuacją Solidarności Polsko-Czechosłowackiej z l. 80. Działalność fundacji objęła obok zbliżenia narodów promocję kultury, oświaty, edukacji i wolności słowa, a także działalność niezależnych mediów w Eurazji (w krajach b. ZSRR). W 2011 r. fundacja wspierała program edukacyjny na rzecz niezależnych mediów w państwach b. ZSRR (we współpracy z amerykańskim Narodowym Funduszem na rzecz Demokracji – National Endowment for Democracy), a także niezależne wydawnictwa z Azji Centralnej (*Sprawozdanie roczne fundacji Solidarność...*, s. 2). Realizowała także m.in. program „Partnerstwo lokalne. Prezentacja doświadczeń”, dotyczący współdziałania władz lokalnych, mediów i organizacji pozarządowych w obwodzie kaliningradzkim, finansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności. Program, przeprowadzony od stycznia do kwietnia 2003 r., obejmował staże dla przedstawicieli trzech sektorów z obwodu kaliningradzkiego. W 2003 r. fundacja zorganizowała spotkania seminaryjne poświęcone sytuacji w Gruzji. Jednym ze wspieranych przez fundację wydarzeń były Polsko-Czeskie Dni Kultury Chrześcijańskiej (netografia 8).

Umacnianiu więzów Polski z partnerami z bliskiego otoczenia międzynarodowego ma służyć także działający pod auspicjami Grupy Wyszehradzkiej Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, utworzony w 2000 r. Do 2012 r. Fundusz wsparł działania na rzecz zbliżenia krajów V4 i więzów międzyludzkich poprzez przedsięwzięcia kulturalne, naukowe, edukacyjne, promocyjne i inne kwotą ok. 47 mln euro, rozdysponowaną w ramach kilku tysięcy projektów grantowych i stypendialnych. Budżet tej instytucji, pochodzący ze składek Polski, Czech, Słowacji i Węgier, wzrósł od 2006 r. do 2012 r. z 3,34 mln euro do 7,53 mln euro (netografia 9).

Wśród obszarów objętych działaniami Funduszu były obok Grupy Wyszehradzkiej także Bałkany, Europa Wschodnia (kraje spoza UE), Kaukaz, Tajwan (*Annual Report... 2013*, s. 10–11).

Przykładem polskiego zaangażowania w inicjatywy nawiązujące do światowych wzorów dyplomacji publicznej i kulturalnej, kształtowanych przez takie instytucje, jak British Council, Institut Française, Goethe Institut, czy Österreich Institut może być działalność Instytutu Adama Mickiewicza (IAM) (Zenderowski, Cebul, Krycki 2010, s. 154–156, 394–395). Powołany w 2000 roku przez ministra kultury i dziedzictwa narodowego w porozumieniu z ministrem spraw zagranicznych instytut podjął realizację zagranicznych projektów promocyjnych i wydarzeń artystycznych popularyzujących osiągnięcia polskich twórców. Wśród osiągnięć IAM wymieniono 40 mln widzów wydarzeń kulturalnych za granicą w latach 2001–2013 r. oraz realizację ponad 4000 projektów w 26 krajach. Realizowany przez IAM od 2008 r. projekt „Azja” obejmował kilkadziesiąt projektów oraz wizyt studyjnych, wydarzenia teatralne i muzyczne w ChRL, Hongkongu, Korei Południowej, Japonii, Singapurze, Tajwanie (*Raport IAM... 2013*). Budżet IAM w 2009 r. wynosił 37,56 mln zł, a wśród zrealizowanych projektów znalazły się m.in. Dni Kultury Chińskiej w Polsce, Sezon Kultury Polskiej w Rosji i Rok Polski w Izraelu. Roczny budżet IAM w 2012 r. wyniósł 40,14 mln zł, zaś w 2013 r. – 42,76 mln złotych, z czego 73% przeznaczono na działalność programową (*Raport IAM... 2013*). IAM po 2013 r. rozszerzył swe m.in. na wpływy Turcję, Rosję i Brazylię.

Promocja polskich osiągnięć poprzez wydarzenia kulturalne wpisuje się w kierunki działań dyplomacji publicznej prowadzonej przez MSZ, w których swoje miejsce znajdują także towarzystwa przyjaźni. Podczas wydarzeń realizowanych w 2012 r. w ramach obchodów roku Janusza Korczaka w Japonii odbyły się m.in. warsztaty z udziałem młodzieży i członków lokalnych towarzystw japońsko-polskich (*Raport Dyplomacja... 2012*). Tego typu wydarzenia wspierają działania promocyjne ambasad.

Działalność zbliżona do dyplomacji publicznej i kulturalnej oraz misji towarzystw przyjaźni rozwijana była także w ramach współpracy zagranicznej samorządów. W praktyce kształtowanej jeszcze w latach PRL działalność towarzystw przyjaźni łączyła się ze współpracą międzynarodową miast. Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Francuskiej pośredniczyło w kontaktach miast bliźniaczych z obu państw (Jarosz, Pasztor 2008, s. 308). W rozwijanym od lat 50. i 60. polsko-francuskim partnerstwie miejskim uczestniczyły m.in. Kraków, Kutno, Ostrowiec Świętokrzyski, Gdańsk (Jarosz, Pasztor 2008, s. 259). Organizatorem pierwszej konferencji miast bliźniaczych z Polski i Finlandii, która odbyła się w 1993 roku, było Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Fińskiej (Hałas, Porawski 2003, s. 9). Innym przykładem takiego współdziałania była współpraca Dębicy z belgijskim Puurs, która doprowadziła do powołania w 1999 r. dębickiego towarzystwa przyjaźni polsko-belgijskiej (Lechwar-Wierzbicka 2012).

Jak wykazała Adriana Skorupska na podstawie badań z 2004 r., wśród przedsięwzięć gminnych samorządów we współpracy zagranicznej blisko jedna trzecia wskazań odnosiła się do projektów młodzieżowych i kulturalnych, a ok. jedna dziesiąta do kontaktów między mieszkańcami (Skorupska 2005, s. 31–35). Agnieszka Łada i Łukasz Wenerski odnotowali na podstawie badań dotyczących współpracy zagranicznej samorządów, że 20% samorządów współdziałała w utrzymywaniu kontaktów zagranicznych z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, fundacjami, stowarzyszeniami (Łada, Wenerski 2012, s. 25). W programie współpracy międzynarodowej Gminy Miejskiej Kraków stwierdzono, że sukcesy współdziałania zagranicznego przybliży zaangażowanie mieszkańców w ramach m.in. towarzystw kultury i stowarzyszeń przyjaźni międzynarodowej (*Program współpracy...*, s. 29).

Pozostałe po doświadczeniach okresu PRL polskie towarzystwa przyjaźni międzynarodowej (poświęcone, obok wspomnianych związanych z Francją, Rosją, Brazylią, Rumunią, także m.in. kontaktom z Chinami, Izraelem, Holandią, Japonią) szukają swojego miejsca pomiędzy działaniami z zakresu dyplomacji publicznej i dyplomacji kulturalnej a misją organizacji pozarządowych, pokazujących aspiracje instytucji społeczeństwa obywatelskiego w sprawach międzynarodowych.

U progu XXI wieku próbę wznowienia szerszej działalności podjęło założone w roku 1957 r. Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Chińskiej, kontynuujące prace w realiach rosnącego zainteresowania chińskim gigantem po trudnym okresie lat 90., kiedy dotkliwy okazał się brak wcześniejszych dotacji budżetowych (Góralczyk 2008, s. 233). Jak podawał prezes towarzystwa, b. ambasador w Pekinie Zdzisław Góralczyk, TPPCh liczyło w szczytowym okresie działań w latach PRL 20 tys. członków, a po odnowieniu działalności kilkuset w roku 2008 (Góralczyk 2008, s. 232–233). Główne cele towarzystwa objęły wspieranie współpracy gospodarczej, naukowej, kulturalnej i sportowo-turystycznej Polski z Chinami oraz upowszechnianie wiedzy o chińskim społeczeństwie i jego kulturze (*Statut Towarzystwa Przyjaźni...*). Znaczące miejsce zajęły też wzajemne relacje gospodarczo-handlowe. Zaangażowanie prezesa Z. Góralczyka na rzecz więzów polsko-chińskich zostało przywołane m.in. w kontekście współpracy międzynarodowej samorządów: miasta Kalisza z Jingzhou (Mójta 2013).

W rozbudowanych relacjach Polski z Japonią w kontekście ważnych wspólnych przedsięwzięć kulturalnych zwracała uwagę znaczna liczba japońskich towarzystw przyjaźni z Polską. W budowaniu społecznego udziału relacji polsko-japońskich uczestniczyły działające od 1983 r. Towarzystwo Polsko-Japońskie w Poznaniu, które prowadziło promocję kultury japońskiej, w tym także tradycyjnych sztuk walki. O barierach w rozwijaniu gospodarczej współpracy polsko-japońskiej poprzez działalność pozarządową świadczyły trudności utworzonego w 1991 r. towarzystwa przyjaźni „Solidarność”, które miało m.in. intensyfikować wprowadzanie do Polski japońskich firm, lecz jego działalność została przerwana ze względu na sceptycyzm inwestorów z Japonii wobec takiej formuły organizacyjnej (Tarnowski 2009, s. 158–159; netografia 10).

Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Izraelskiej, działające od 1989 r. (netografia 27), skupiło kilka tysięcy członków (netografia 11). Oprócz promocji wydarzeń kulturalnych działalność towarzystwa dotyczyła upamiętniania miejsc związanych z historią i prześladowaniami polskich Żydów, m.in. w ramach Marszu Żywych na terenie byłego niemieckiego nazistowskiego obozu Auschwitz (Żurek 2005; Majda 2005). Drugim prezesem Towarzystwa Przyjaźni Izrael-Polska została pisarka Miriam Akavia (*Zawiedziona miłość...*). Zacieśnienie relacji polsko-izraelskich przypisywać można m.in. aktywności polityków i autorytetów, m.in. Władysława Bartoszewskiego, wskazywanego jako jednego z inspiratorów powołania towarzystwa. Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Izraelskiej odgrywa ważną rolę we współpracy na polu kultury, przezwyciężaniu stereotypów, budowaniu kanałów komunikacji między oboma społeczeństwami (Dyduch 2010, s. 221).

Wśród stowarzyszeń zaangażowanych w budowanie społecznych więzów z partnerami zagranicznymi z Europy Zachodniej wymienić można towarzystwa przyjaźni poświęcone relacjom ze Szwecją, Holandią i Niemcami. Towarzystwo Polsko-Szwedzkie szczyti się tradycjami sięgającymi 1926 r. Jego działalność obejmuje m.in. upowszechnianie wiedzy o kulturze polskiej w Szwecji i zaznajamianie Polaków z kulturą szwedzką (*Statut Towarzystwa Polsko-Szwedzkiego*). Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Niderlandzkiej w Warszawie, utworzone w 1985 r., podjęło działalność o profilu zbliżonym do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Francuskiej, skierowaną na promocję wydarzeń kulturalnych i nauki języka holenderskiego (netografia 12). Towarzystwo Polsko-Niemieckie w Krakowie, utworzone w 2004 r., wymieniło jako swoje cele m.in. pojednanie między Polakami a Niemcami, popieranie kontaktów między organizacjami społecznymi, promocję miast i działania na rzecz integracji europejskiej (netografia 13). Pod kierunkiem rządów obu państw działa Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, utworzona w 1991 r. w celu wspierania przedsięwzięć zbliżających Polskę i Niemcy dzięki współpracy instytucji publicznych oraz projektom edukacyjnym i kulturalnym.

Na rzecz umacniania stosunków zewnętrznych metodami dyplomacji publicznej pracują dwadzieścia trzy Instytuty Polskie w dwudziestu krajach, realizujące działania z zakresu promocji Polski i poprawy jej wizerunku w świecie. Podobną rolę przejęły działające aktywnie także w Polsce instytucje zaprzyjaźnionych partnerów z Europy Środkowo-Wschodniej: Rumuński Instytut Kultury w Warszawie, Instytut im. Balassiego (Węgierski Instytut Kultury w Warszawie), Czeskie Centrum pod egidą MSZ Republiki Czeskiej i Instytut Słowacki w Warszawie. Przykładami współczesnej polityki poprawy relacji dwustronnych poprzez inicjatywy kulturalne oparte na tradycji więzów między narodami były m.in. Rok Przyjaźni Polsko-Rumuńskiej (2013) oraz Dzień Przyjaźni Polsko-Węgierskiej, obchodzony od 2007 roku na mocy decyzji parlamentów obu państw.

Podsumowanie

Rola towarzystw przyjaźni jako formuły współpracy działaczy społecznych na rzecz rozwijania stosunków dwustronnych umożliwia wspieranie polityki zagranicznej przy umiejętnym wkomponowywaniu takich organizacji w działania realizowane przez instytucje rządowe. Z perspektywy polskiej przywołać można obciążenie dotyczące partycypacji społecznej w obszarze aktywności towarzystw poświęconych poprawie relacji międzynarodowych trudnymi doświadczeniami przymusowej przyjaźni Polski z ZSRR.

Jak wskazują badania opinii publicznej w dwudziestopięcioletnie III RP wskaźniki sympatii Polaków do poszczególnych nacji mogły potwierdzać skuteczność wysiłków na rzecz poprawy relacji z najbliższymi sąsiadami Polski, z którymi wcześniej pozostawali w niezbyt dobrych stosunkach (z Niemcami, Ukrainą, Rosją) (Omyła-Rudzka 2012, s. 3; 2014, s. 3–4). Obniżył się także wskaźnik niechęci Polaków do południowych sąsiadów oraz narodów Europy Wschodniej (Bułgaria, Serbia) i tych, z którymi łączyły się negatywne stereotypy (Żydzi, Romowie) (Omyła-Rudzka 2012, s. 4; 2014, s. 3–4; Błuszkowski 2005; Jasińska-Kania 2001). Od 1993 do 2014 r. nastąpił spadek poziomu sympatii wobec narodów, z którymi łączyły Polaków tradycyjne przyjacielskie relacje – Amerykanów, Francuzów, Włochów (Omyła-Rudzka 2012, s. 3–4; 2014, s. 3–4).

Działalność instytucji zajmujących się dyplomacją publiczną i dyplomacją kulturalną może znajdować przełożenie na poprawę wizerunku Polski i profesjonalizację środków wykorzystywanych do promowania jej osiągnięć za granicą. Postawy Polaków ery globalizacji wobec otoczenia zewnętrznego mogą kształtować się również poza zasięgiem oddziaływania instytucji rządowych, co pozostawia znaczące miejsce dla udziału organizacji społecznych, III sektora, w tym działalności stowarzyszeń tworzonych na potrzeby umacniania międzynarodowych więzi.

Tab. 1. Udział Polaków w pracach towarzystw przyjaźni (CBOS)

	lata							
	1998	1999	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Polacy biorący udział w pracach towarzystw przyjaźni z innymi krajami/narodami								
Odsetek respondentów	0,1	0,7	0,1	0,7	0,6	0,4	1,1	1,1

Źródło: Boguszewski 2012, s. 3

Tab. 2. Poziom sympatii Polaków do poszczególnych narodów (w %)

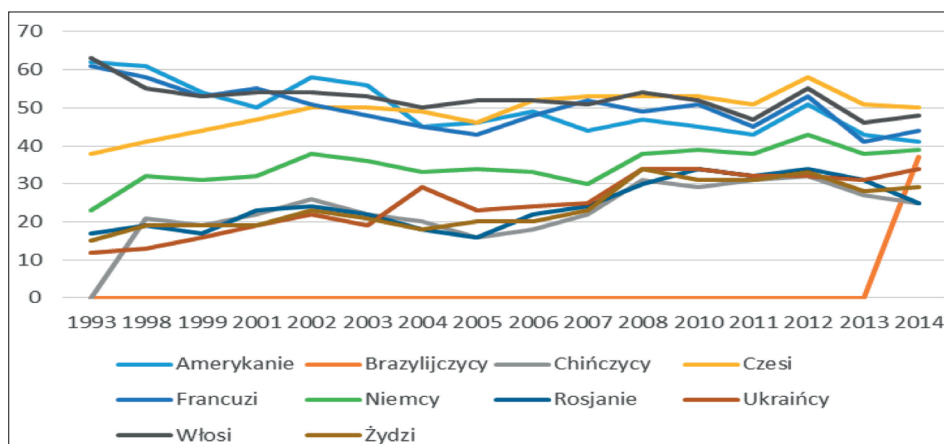
Narody	lata															
	'93	'98	'99	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'10	'11	'12	'13	'14
Amerykanie	62	61	54	50	58	56	45	46	49	44	47	45	43	51	43	41
Brazylijczycy	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	37
Chińczycy	b.d.	21	19	22	26	22	20	16	18	22	31	29	31	32	27	25
Czesi	38	41	44	47	50	50	49	46	52	53	53	53	51	58	51	50
Francuzi	61	58	53	55	51	48	45	43	48	52	49	51	45	53	41	44
Niemcy	23	32	31	32	38	36	33	34	33	30	38	39	38	43	38	39
Rosjanie	17	19	17	23	24	22	18	16	22	24	30	34	32	34	31	25
Ukraińcy	12	13	16	19	22	19	29	23	24	25	34	34	32	32	31	34
Włosi	63	55	53	54	54	53	50	52	52	51	54	52	47	55	46	48
Żydzi	15	19	19	19	23	21	18	20	20	23	34	31	31	33	28	29

Źródło: Omyła-Rudzka 2014, s. 3

Tab. 3. Najbardziej lubiane nacje przez Polaków w 1993 i 2014 roku

Narody najbardziej lubiane w 1993 r.	Sympatia respondentów w % w 1993 roku	Narody najbardziej lubiane w 2014 r.	Sympatia respondentów w % w 2014 roku
Włosi	63	Czesi	50
Amerykanie	62	Włosi	48
Francuzi	61	Słowacy	47
Anglicy	47	Hiszpanie	46
Węgrzy	47	Irlandczycy	46
Szwedzi	44	Francuzi	44

Źródło: Omyła-Rudzka 2014, s. 3

Wykres 1. Poziom sympatii Polaków do innych narodów (w %)

Źródło: Omyła-Rudzka 2014, s. 3

Tab. 4. Wybrane aktywne towarzystwa przyjaźni międzynarodowej w III RP

nazwa	rok utworzenia/ wznowienia	siedziba	prezysi obecni
Towarzystwo Polsko-Szwedzkie	1926	Warszawa	Tomasz Kwieciński
Towarzystwo Polska-Finlandia	1928/1958/1999	Warszawa	amb. Stanisław Stebelski
Towarzystwo Polsko-Brazylijskie	1929	Warszawa	amb. Stanisław Pawliszewski
Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Francuskiej	1936/1946/1972	Gdynia/ Warszawa	Edward Sobczak
Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Chińskiej	1957	Warszawa	amb. Zdzisław Góralczyk
Towarzystwo Polsko-Japońskie	1983	Poznań	dr Robert Szober
Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Niderlandzkiej	1985	Warszawa	prof. Ryszard Żelichowski
Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Izraelskiej (Izrael-Polska)	1989	Warszawa	Miriam Akavia (do 2015)
Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód (po TPPR)	1992	Warszawa	Józef Bryll
Towarzystwo Polsko-Niemieckie	2004	Kraków	dr hab. Jerzy Jedliński

Opracowanie własne na podstawie danych towarzystw przyjaźni

Bibliografia

- Annual Report 2012 & Guide to programs in 2013*. (2013). International Visegrad Fund, http://visegradfund.org/wordpress/wp-content/uploads/download/annual_report_IVF_2012.pdf.
- Balcerak W. (red.) (1984). *Polsko-radzieckie stosunki kulturalne 1944-1949. Dokumenty i materiały*, oprac. zespół W. Balcerak, E. Basiński, A. Korzon, P. Lippóczy przy współudziale W. Bednarowicz, PAN Instytut Krajów Socjalistycznych. Warszawa 1984.
- Bartoszewski W. *Osiemnaście lat i nowe stulecie. Refleksje o stosunkach polsko-izraelskich*, https://bpd.m.kprm.gov.pl/sites/default/files/polska_izrael.pdf.
- Basiński E., Walichnowski T. (1974). *Stosunki polsko-radzieckie w latach 1945–1972. Dokumenty i materiały*, PAN Instytut Krajów Socjalistycznych. Warszawa.
- Bernacki W., Dziurok A., Korcuć M., Musiał F., Szarek J., Terlecki R. (2009). *Kronika komunizmu w Polsce*. Kraków.
- Błuszkowski J. (2005). *Stereotypy a tożsamość narodowa*. Warszawa.
- Boguszewski R. (2010). *Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich w latach 1998–2010*, Komunikat z badań CBOS. Warszawa, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_016_10.PDF.
- Boguszewski R. (2012). *Aktywność społeczna w organizacjach obywatelskich*, Komunikat z badań CBOS, Warszawa, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_018_12.PDF.
- Brudzińska K., Znojek B. (2012). *Poland and Brazil: Narrowing the Distance, Exploring Mutual Potential*, PISM Policy Paper, 46, www.pism.pl.
- Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. (2013). Warszawa, <http://www.cprdipl.pl/>.
- Cyrzyk L. (2008). *U zarania Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej*. Azja-Pacyfik, 11.
- Daszkiewicz W. (1994). *Informator o stosunkach Polska-Związek Radziecki 1944–1991*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Warszawa.
- Domańska E. (2008). *Obrazy PRL w perspektywie postkolonialnej. Studium przypadku*. W: K. Brzechczyn (red.), *Obrazy PRL. Konceptualizacja realnego socjalizmu w Polsce*, Poznań.
- Dyduch J. (2010). *Stosunki polsko-izraelskie w latach 1990–2009. Od normalizacji do strategicznego partnerstwa*. Warszawa.
- Europa Miast, http://www.wrobel-druk.pl/europa/index.php?sid=2&id_cat=6&stro-na=6.
- Fedorowicz K. (2011). *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989–2010*. Poznań.
- Friedl J. (2010). *Stosunki między Polską a Czechosłowacją w latach 1918–1989*. Wiadomości Historyczne, 4.
- Góralczyk Z. (2008). *50-lecie działalności TPPCh*. Azja-Pacyfik, 11.
- Hałas K., Porawski A. (2003). *Miasta i gminy bliźniacze, UKIE we współpracy ze Związkiem Miast Polskich*. Warszawa, [http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/590A9C48026F569CC125709E004A2D88/\\$file/Twinning_A5.pdf](http://www.cie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/590A9C48026F569CC125709E004A2D88/$file/Twinning_A5.pdf).
- Hipsz N., Wądołowska K. (2011). *Aktywność społeczna Polaków – poziom zaangażowania i motywacje*, Komunikat z badań CBOS. Warszawa, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2011/K_062_11.PDF

- Jarosz D., Pasztor M. (2008). *Stosunki polsko-francuskie 1944–1980*. Warszawa.
- Jasińska-Kania A. (2001). *Trudne sąsiedztwa. Z socjologii konfliktów narodowościowych*. Warszawa.
- Kancelaria Sejmu, Biuro Komisji Sejmowych, Pełny zapis przebiegu posiedzenia Komisji Spraw Zagranicznych (nr 105) z dnia 6 listopada 2013 r. Informacja na temat Polsko-Rosyjskiego Centrum Dialogu i Porozumienia.
- Kierski K. (1931). *Problemat polsko-czeski*. Poznań: Towarzystwo Polsko-Czechosłowackie.
- Kowalczyk J. (2013). *Miejsce i rola „dyplomacji społecznej” w polityce Polski wobec Ukrainy*. W: B. Surmacz (red.), *Nowe oblicza dyplomacji*. Lublin.
- Kozeński J. (1964). *Czechosłowacja w polskiej polityce zagranicznej w latach 1932–1938*. Poznań.
- Lazari A. de, Nowak A. (2011). *Trudny dialog*. Znak, 673.
- Lechwar-Wierzbicka E. *Partnerstwo Dębicy i belgijskiego Puurs*, Wspólnota, <http://www.wspolnota.org.pl/aktualnosci/aktualnosc/partnerstwo-debicy-i-belgijskiego-puurs/> (dostęp 20.12.2012).
- Łada A., Wenerski Ł. (2012). *Aktywność polskich samorządów na arenie międzynarodowej: formy, możliwości, wyzwania – wnioski z badania ankietowego*. W: A. Fuksiewicz, A. Łada, Ł. Wenerski, *Współpraca zagraniczna samorządów. Wnioski z badań*. Warszawa.
- Majda A. (2005). *Widzą Polskę przez druty*. Rzeczpospolita, 90.
- Mierzejewska H. (2012). *Kiedyś było TPPR – dziś mamy CPRDiP*, <http://info-horyzont.pl/kiedys-bylo-tppr-dzis-mamy-cprdip.html>.
- Mójta I. (2013). *Dobra praktyka – współpraca międzynarodowa Kalisza*, Biuletyn Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej, 3.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych. *Raport Dyplomacja Publiczna 2012*, www.msz.gov.pl.
- Notatka z posiedzenia Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, 22 września 2009, <http://ww2.senat.pl/k7/kom/ksep/2009/046.pdf>
- Ociepka B. (2013). *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski*. Warszawa.
- Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 859 w sprawie rozliczenia Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej z publicznych pieniędzy i majątku oraz zgodności z prawem powszechnej praktyki członkostwa zbiorowego, podsekretarz stanu Janusz Niemcewicz, 28 sierpnia 1998, <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ3.nsf/main/1140D10A>.
- Omyła-Rudzka M. (2012). *Stosunek Polaków do innych narodów*, Komunikat z badań CBOS, <http://www.cbos.pl>.
- Omyła-Rudzka M. (2014). *Stosunek Polaków do innych narodów*, Komunikat z badań CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_020_14.PDF.
- Polska-Rosja Diagnoza społeczna 2013. Raport z badań opinii publicznej w Polsce i Rosji. Polska Kronika Filmowa 48/49, <http://www.repozytorium.fn.org.pl/?q=pl/node/5623>.
- Polska Kronika Filmowa 79/17B, <http://www.kronikarp.pl/szukaj,54931,tag-689418>.
- Program współpracy międzynarodowej Gminy Miejskiej Kraków 2009–2011: http://www.bip.krakow.pl/_inc/rada/uchwaly/show_pdf.php?id=47714.
- Raport IAM 2012/2013. IAM.
- Raport IAM 2009/2010. (2010). IAM, http://iam.pl/sites/default/files/raporty/09-10_pl/files/assets/common/downloads/09-10_PL.pdf.

- Skorupska A. (red.) (2005). *Współpraca międzynarodowa samorządu gminnego*. Warszawa.
- Sprawozdanie z działalności Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia za rok 2012, <http://www.cprdip.pl/main/index.php?id=o-nas>.
- Sprawozdanie roczne fundacji Solidarność Polsko-Czesko-Słowacka za rok 2011, http://www.spczs.engo.pl/dokumenty/spr2011_spczs.pdf.
- Sprawozdanie z działalności TPPR od listopada 1944 do 30 sierpnia 1945 r. (1984). W: W. Balcerak (red.), *Polsko-radzieckie stosunki kulturalne 1944-1949. Dokumenty i materiały*, oprac. zespół W. Balcerak, E. Basiński, A. Korzon, P. Lippóczy przy współudziale W. Bednarowicz, PAN Instytut Krajów Socjalistycznych. Warszawa.
- Statut Towarzystwa Polsko-Szwedzkiego, [cimages/STATUT%20TP-S%20kolor%20.pdf](http://www.cimages/STATUT%20TP-S%20kolor%20.pdf).
- Statut Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Chińskiej: <http://www.tppch.pl/article/112-statut.html>.
- Statut Stowarzyszenia Euro-Atlantyckiego, <http://www.sea.org.pl/sites/default/files/Statut%20SEA%20wersja%202011-05-20.pdf>.
- Statut Stowarzyszenia Współpracy Polska-Wschód, http://www.swpw.org/index.php?option=com_content&view=article&id=75:statut&catid=78:swpw&Itemid=512.
- Tarnowski A. (2009). *Polska i Japonia 1989–2004. Stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne*. Warszawa.
- Tobjański Z. (1994). *Cześć w Polsce*. Kraków.
- Towarzystwa Przyjaźni i Współpracy Polsko-Belgijskiej, Puurs Serce za serce. Dębica, <http://www.wspolnota.org.pl/aktualnosci/aktualnosc/partnerstwo-debicy-i-belgijskiego-puurs/>.
- Towarzystwo Słowiańskie w Krakowie w latach 1912 i 1913*. (1914). Kraków.
- Uchwała nr XXVIII/376/05 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie zawarcia umowy o współpracy międzyregionalnej między Województwem Małopolskim w Rzeczypospolitej Polskiej a Województwem Kluż w Rumunii, <http://bip.malopolska.pl/umwm/Article/get/id,61201.html#page=1>; <http://www.malopolskie.pl/Kultura/Wspolpraca/?id=2294>.
- Ustawa z dnia 25 marca 2011 r. o Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, <http://bip.mkidn.gov.pl/pages/legislacja/prawo-w-dziale-kultura-i-ochrona-dziedzictwa-narodowego/centrum-polsko---rosyjskiego-dialogu-i-porozumienia.php>.
- Zawiedziona miłość*, rozmowa z Miriam Akawią, rozmawiał Stanisław Obirek, <http://mateusz.pl/goscie/zd/24/zd24-01.htm>
- Zenderowski R., Cebul K., Krycki M. (2010). *Międzynarodowe stosunki kulturalne*. Warszawa: PWN.
- Znojek B. (2012). *Stosunki Polska-Brazylia. Stan i perspektywy*. W: A. Gradziuk, P. Kugiel (red.), *Polska w wielobiegunowym świecie*, PISM, s. 9-14, <http://www.pism.pl/publikacje/raporty/Polska-w-wielobiegunowym-swiecie>.
- Żurek S.J. (2005). *Dzień, który nie zna zachodu. Ósmy polski Dzień Judaizmu*, *Więź*, 4, http://laboratorium.wiez.pl/teksty.php?dzien_ktory_nie_zna_zachodu_osmy_polski_dzien_juda&p=3.

Założenia statutu Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej – 1944 listopad 22. (1984). W: W. Balcerak (red.) *Polsko-radzieckie stosunki kulturalne 1944–1949. Dokumenty i materiały*, oprac. zespół W. Balcerak, E. Basiński, A. Korzon, P. Lippóczy przy współudziale W. Bednarowicz, PAN Instytut Krajów Socjalistycznych. Warszawa.

Netografia

- 1 – <http://www.tppf.pl/o-nas/historia.html>; http://democratie.francophonie.org/rubrique.php3?id_rubrique=479
- 2 – <http://www.senat.edu.pl/senat/senatorowie-1922-1939/senatorowie-ii-rp/senator/julian-szymanski>; <http://ww2.senat.pl/k7/agenda/wydarz/2009/091125.htm>
- 3 – <http://www.senat.gov.pl/aktualnosci/art,5648,wizyta-andr-hamerskiego.html>; <http://www.braspol.org.br/>
- 4 – <http://orka2.sejm.gov.pl/Debata3.nsf/main/4E1D374E>
- 5 – http://old.ro.com.pl/aktualnosci/tresc/16995/Stowarzyszenie_Polska-Wschod_o_otwarciu_granicy/
- 6 – <http://www.ronik.org.pl/index.php/pl/wydarzenia/488-zebranie-stowarzyszenia>
- 7 – http://www.swpw.org/index.php?option=com_content&view=article&id=460:stowarzyszenie-wspolpracy-polska-rosja&catid=82&Itemid=532
- 8 – http://www.spczs.engo.pl/dokumenty/spr2003_spczs.pdf
- 9 – <http://visegradfund.org/about/basic-facts/>
- 10 – http://www.tokio.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/polityka/kalendarium/
http://www.archiwum.wyborcza.pl/Archiwum/1,0,6013282,19910624WADLO,POLSKOJAPONSKA_S,.html, <http://www.archiwum.wyborcza.pl/archiwum/tag/biura+japo%C5%84skiej>
- 11 – http://izrael.badacz.org/zydzi_w_polsce/org_przyjazn.html
- 12 – <http://tpn.pl/o-nas/25-lecie-towarzystwa-przyjazni-polsko-niderlandzkiej/>
- 13 – <http://www.tpnk.org.pl/>, Statut Towarzystwa Polsko-Niemieckiego, <http://www.tpnk.org.pl/pliki/statut.pdf>

International Friendship Associations – past and present in the Polish Third Republic

Abstract

The article describes the shifting role of the international friendship associations – from the interwar times to the PPR, to the time of the Polish Third Republic. The main areas of activity of the associations in terms of double-sided attitudes with social contribution have historically covered building close political, economic and cultural relations, development of interpersonal relations, scientific cooperation, organization of artistic events and exchange of youth. First significant political achievements of the international friendship associations were noted in the times of the Second Polish Republic, when such associations started their work, e.g. the Poland-Czechoslovakia, Poland-Brazil, Poland, Romania and Poland-French associations. In the times of the PPR, despite attempts made to return to the directions of social double-sided cooperation of the interwar period, the activity of the friendship associations has been dominated by the associative dimension of popularising the idea of the Poland-Soviet friendship. The times of the Polish Third Republic brought the return of the

bottom-up initiatives on the development of international contacts based on the associations. Using the freedom of activity, the friendship associations became one of the many forms of extragovernmental international influence on the social plane, the importance and range of which remained little in comparison to the power of the institutions of public and cultural diplomacy, supported by the national resources.

Słowa kluczowe: towarzystwa przyjaźni międzynarodowej, polityka, stosunki międzynarodowe

Keywords: international friendship associations, politics, international relations